

Детермінанти розвитку сільського підприємництва

Узагальнено теоретико-методологічні підходи до трактування змісту поняття «сільське підприємництво». Проаналізовано детермінанти розвитку сільського підприємництва та визначено доцільність розмежування стимулюючих і стримуючих факторів процесу його розвитку.

Ключові слова: підприємництво, сільське підприємництво, сільські території, детермінанти розвитку сільського підприємництва.

Трансформаційні зміни в економіці сільських територій, формування нових методів та механізмів господарювання, послаблення ролі аграрного сектору в забезпеченні зайнятості та доходів сільського населення привели до появи такого соціально-економічного феномену, як сільське підприємництво. Саме воно виступає тим важливим чинником, що впливає на рівень життя населення, можливості працевлаштування, розвиток інфраструктури, використання економічних, соціальних та просторових принад, а також рекреаційного потенціалу сільської місцевості. Тому становлення його як основної організаційної форми виробництва визначає необхідність забезпечення умов розвитку, що актуалізує проблему ідентифікації детермінантів стимулювання та стримування щодо процесу його становлення та просування на сільських територіях.

Узагальнення наукових напрацювань стосовно розвитку та реалізації підприємницької діяльності засвідчує вагомість даної проблеми у теоретичному та практичному контекстах. Фундаментальною основою сучасних досліджень у цьому напрямі є праці вчених М. Вебера, В. Зомбарта, А. Маршалла, Дж. С. Міля, Д. Рікардо, Ж. Б. Сея, А. Сміта, А. Тюрго, Й. Шумпетера. Значний внесок у розвиток теорії та методології підприємництва зробили також такі українські вчені-економісти: Л. Балабанова, З. Варналій, Т. Зінчук, М. Малік, І. Сорока, М. Чумаченко та ін. Разом з тим, недостатня визначеність сутності, особливостей та детермінантів розвитку підприємництва на сільських територіях зумовлюють необхідність проведення подальших досліджень у започаткованому напрямі.

Основним завданням дослідження є узагальнення теоретико-методологічних підходів до дефініції сільського підприємництва та ідентифікація детермінантів його розвитку стимулюючого і стримуючого характеру.

В умовах ринку провідна роль у формуванні ефективної, конкурентоздатної, соціально-орієнтованої економіки відводиться підприємству, адже воно є невід'ємним атрибутом та водночас каталізатором необхідних соціальних та економічних трансформацій. Підприємство є постійним каталізатором суспільного виробництва, що не дозволяє йому стояти на місці, справедливо посідаючи одне з провідних місць у формуванні механізму саморозвитку ринку. Його прогрес є запорукою зростання економічного, інтелектуального та духовного потенціалу суспільства.

Американський учений, професор Р. Хизрич визначає підприємство «як процес створення чогось нового, що має вартість», а підприємця «як людину, яка витрачає на це весь необхідний час і сили, бере на себе весь фінан-

совий, психологічний і соціальний ризик, отримуючи в нагороду гроші і задоволення досягнутим» [1]. В законодавчому полі, зокрема згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України, підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, здійснювана на власний ризик господарська діяльність, що відбувається завдяки суб'єктам господарювання (підприємцям) з метою досягнення економічних і соціальних результатів, зокрема одержання прибутку [2].

Підприємництво формує сукупність інструментів, за допомогою яких людський ресурс бере участь як в економічному житті країни, так і в системі міжнародного поділу праці. Воно виступає не тільки як спосіб існування, а й як стимул до самовдосконалення та саморозвитку. Тому суб'єкти підприємницької діяльності не вимагають значного стартового капіталу, здатні за певної підтримки швидко і ефективно розв'язувати проблеми, боротися з монополізацією ринку, стимулювати розвиток конкурентного середовища тощо.

Сільські території як ареал реалізації підприємницьких ініціатив обумовлюють застосування якісно нового підходу до сприйняття сільського підприємництва. Одним із можливих варіантів визначення його сутності є таке, згідно з яким сільське підприємництво – це започаткування справи, взяття на себе зобов'язань та повної відповідальності за результати здійснення підприємницької діяльності, отримання прибутку та соціального ефекту завдяки своїм організаторським здібностям, в умовах, що визначені особливостями сільських територій.

Ведення підприємницької діяльності на сільських територіях відбувається під дією різноманітних чинників, що в умовах ринку вимагає забезпечення багатокладності економіки, в рамках якої сільське підприємництво виступатиме в ролі основної організаційної форми виробництва, що стане базисом для економічного розвитку. Крім того, воно дасть змогу селянам забезпечити себе відповідним рівнем доходу, пристосуватися до мінливих умов господарювання, подолати властивий сучасному стану сільської економіки його стихійний характер та спрямувати на сталий розвиток і довготривалу ефективність.

Здійснення підприємницької діяльності в рамках сільського економічного простору відбувається під впливом специфічних умов, дослідження яких дозволяє виокремити детермінанти, що стимулюють або стримують процес його розвитку (рис. 1).

Взаємовідносини людини і суспільства ускладнюються одночасно із становленням цивілізаційного виміру життя. Прагнення забезпечити економічну незалежність і професійно самореалізуватися приводять до започаткування власної справи, освоєння нової професії, в якій кожна людина може використати свій творчий потенціал, проявити найкращі ділові якості та підприємливість. Відбувається професійна реалізація через нагромадження інтелектуального досвіду та подальшого формування професійної майстерності і компетентності. Проте в умовах сільського економічного простору існує ряд перешкод, що не дають можливості реалізувати себе з професійної точки зору. Особливо часто на собі ці обмеження відчувають представниці жіночої статі, хоча формально жінки мають однакові можливості для професійної самореалізації у різних сферах, в тому числі – підприємницькій. Як наслідок, незадоволеними залишаються стратегічні потреби жінок: професійна самореалізація, рівний доступ до підприємницьких ресурсів, економічна та соціальна активність, використання ділових якостей та творчого потенціалу, забезпечення економічної незалежності тощо. Мають місце також економічні та соціокультурні фактори, що суттєво впливають на зміну рівня економічної активності жінок та сприяють фор-

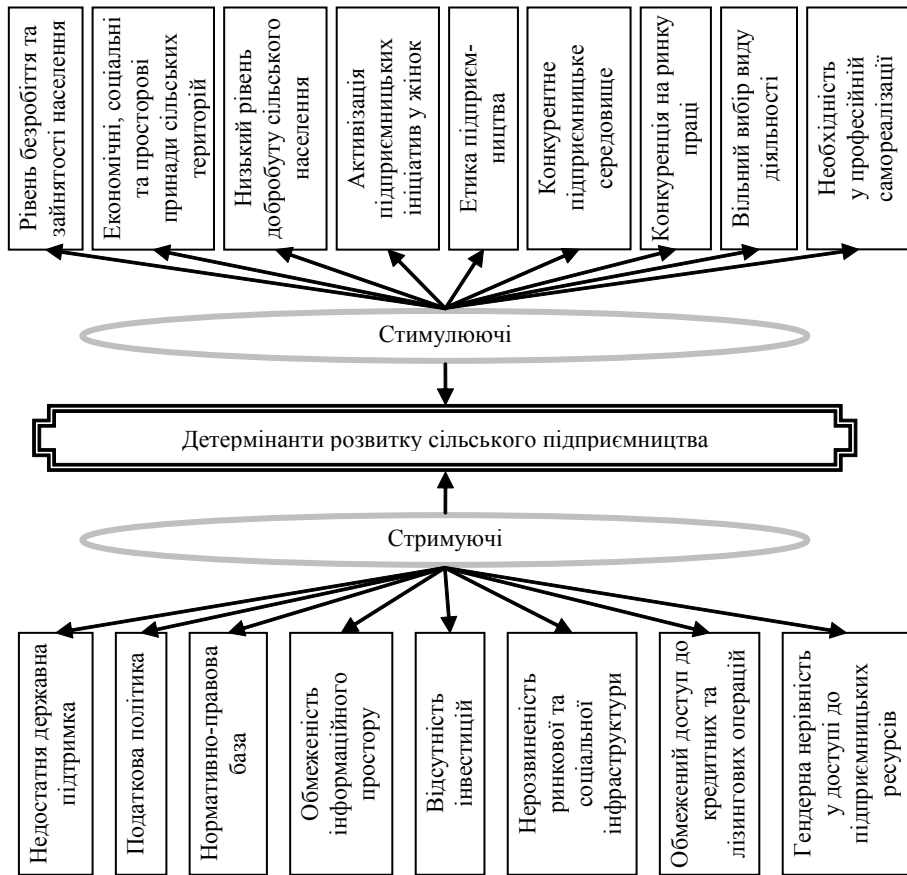

Рис. 1. Детермінанти розвитку сільського підприємництва (Власні дослідження)

муванню гендерних диспропорцій в економічній сфері. Поглибленню цієї проблеми в сільській місцевості сприяє також те, що жінки залишаються найвразливішою категорією на ринку праці, а тому сприяння їх зайнятості через використання наявних підприємницьких здібностей має стати одним із пріоритетних завдань сільського розвитку.

Економічними результатами підприємницької діяльності є утворення конкурентного середовища, насичення ринку товарами і послугами та активізація економічних відносин на селі. Зростання підприємницької ініціативи на сільських територіях в умовах конкуренції змушує учасників економічних відносин проявити новаторство, оригінальність, креативність, винахідливість, щоб надати своєму товару нових властивостей, виокремити його з поміж товарів і послуг конкурентів та завоювати споживача. Тому підприємницька діяльність за умов гнучкості та ефективної організації на сільських територіях, незручних для ведення бізнесу великих підприємств, здатна певною мірою протистояти монополістичним тенденціям.

Погіршення добробуту селян внаслідок знецінення людської праці, недотримання вимог трудового законодавства, скорочення зайнятості та можливостей отримання необхідних благ і послуг може стати імовірною причиною деградації людського капіталу та сільського економічного простору в цілому. Рівень

заробітної плати та державних соціальних гарантій не спроможні забезпечити елементарних потреб людини. Частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць нижче середньорічного розміру прожиткового мінімуму у 2010 р. збільшилася порівняно з 2009 р. на 6% і склала 22%, при цьому середньорічний розмір прожиткового мінімуму за цей період зріс у 1,3 разу. На сільських територіях ця проблема стала ще масштабнішою: частка селян, доходи яких не досягають мінімально встановленого рівня, зросла з 22% до 29%, при цьому 40% осіб, рівень життя яких нижче середньорічного розміру прожиткового мінімуму, – це працюючі (загалом – 19% усіх осіб цієї групи), 12% – непрацюючі пенсіонери (відповідно 11%), 30% – діти до 18 років (36%) [3]. Специфіка формування доходів селян зумовлена переважно низьким рівнем розвитку сільського підприємництва, що за наявної ситуації неспроможне створити сприятливих умов для працевлаштування на селі. В результаті цього, переважна частина працездатних сільських жителів зайняті у власному селянському господарстві або мігрують з метою працевлаштування до міст. Це актуалізує необхідність розвитку несільськогосподарської сфери сільської економіки, зростання кількості підприємців та посиленні їх економічного впливу на розвиток сільської місцевості.

Вагомою соціальною проблемою розвитку сільських територій, існування якої пов'язане з переходом до ринкових умов господарювання, є неефективне залучення жінок до трудової діяльності. Внаслідок цього спостерігається активізація їх підприємницьких ініціатив, вони все частіше прагнуть самореалізуватися, забезпечити економічну незалежність, зміцнити свої професійні якості та стати рівними учасниками матеріального виробництва і сфери послуг. У зв'язку з цим намітилася позитивна тенденція щодо збільшення кількості жінок в загальній структурі сільських підприємців. У результаті спостерігається зростання соціально-економічної значимості сільських жінок у процесах розвитку сільських територій.

Важливою детермінантою розвитку сільського підприємництва виступають природні принади сільських територій. Все більша кількість людей прагне займатися підприємницькою діяльністю на багатих природними ресурсами та цікавими культурними традиціями територіях. Принади сільської місцевості уособлюють специфічні характеристики певних територій, з притаманними тільки їм суспільними благами, які формують сприятливі економічні, соціальні та просторові умови і середовище для розвитку сільського підприємництва, проживання та нормальної життєдіяльності населення [4]. Використання цих принад стимулює розвиток рекреаційно-туристичного підприємництва, зокрема сільського зеленого туризму, що є запорукою підвищення рівня добробуту селян, їх зайнятості та самозайнятості.

Етика підприємництва – ділова етика, яка ґрунтується на відкритості, чесності, дотриманні слова, повазі до законів, вмінні провадити бізнес; повазі до працівників (їхніх інтересів, мети, цінностей, особистості тощо) [5]. Етика бізнесу – це симбіоз духовних і економічних категорій, що означає ведення діяльності згідно з етичними, тобто ціннісними критеріями поведінки, відповідно з вимогами культурного середовища, в якому підприємець функціонує. Кожному виду підприємництва притаманні свої правила поведінки, що в своїй сукупності базуються на чесності й законслухняності підприємця, дотриманні високого рівня якості продукції та послуг, забезпеченні умов безпеки праці, ведення чесної боротьби з конкурентами і порядних стосунків з постачальниками, партнерами по бізнесу, клієнтами. Зважаючи на тісний зв'язок сільського підприємництва з при-

родним середовищем заслуговує на увагу ідея про те, що продуктивне ведення діяльності та отримання прибутку не повинні досягатися за рахунок шкоди до-вкіллю. Крім того, здійснення діяльності з врахуванням етичних норм підприємництва має відбуватися не тільки в економічній, а й соціально-духовній та політичній площинах.

Необхідною умовою життєдіяльності людини є праця, яка уособлює волю діяльність, спрямовану на створення матеріальних цінностей. Вона виступає своєрідним механізмом задоволення матеріальних та моральних потреб та водночас є засобом життя і сферою ствердження особи. В умовах сільського економічного простору на ринку праці склалася вкрай несприятлива ситуація у зв'язку з відсутністю належних можливостей для працевлаштування та диверсифікації роду занять. Як наслідок, проблеми безробіття та зайнятості на селі є одними з найактуальніших. Кількість зареєстрованих сільських безробітних у 2010 р. становила 544,9 тис. осіб, з яких жінки – 296,0 тис. осіб, чоловіки – 248,9 тис. осіб. Розподіл безробітних за місцем проживання виявив, що чисельність такої категорії міського населення складала 308,8 тис. осіб, сільського – 236,9 тис. осіб. Загалом, рівень зайнятості населення у 2010 р. становив 58% від загальної його кількості, серед яких жінки склали 54,5%, 63,1% – чоловіки [6]. Отже, невідповідність попиту на робочу силу її пропозиції у професійно-кваліфікаційному, гендерному та територіальному розрізах зумовлює значну міжрегіональну диференціацію зареєстрованого безробіття.

На противагу стимулюючим, стримуючі фактори створюють обмеження у розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях. Одним із таких факторів є нерозвиненість ринкової та соціальної інфраструктури. Згідно з авторським трактуванням, соціальна інфраструктура – це сукупність галузей та видів діяльності, що створюють сприятливе середовище для життєдіяльності і комплексного відтворення людини в процесі реалізації особистих і суспільних потреб у результаті надання різного роду послуг. Сучасний стан сільського економічного простору внаслідок соціальної деградації сільських територій характеризується наявністю глибокої кризи в розвитку соціальної інфраструктури. Повільний розвиток сільської економіки, тривале недофінансування соціальної сфери призвели до загрози фізичного руйнування її матеріально-технічного потенціалу. У незадовільному стані перебувають сільські заклади освіти, охорони здоров'я та культури і відпочинку, житлово-комунального господарства, заклади громадського харчування, що прямо пропорційно впливають на ефективність економічної діяльності сільських територій. Крім того, наявна матеріальна база культурно-побутових об'єктів не відповідає нормам та сучасним вимогам розвитку суспільства, особливо молоді.

Ринкова інфраструктура є сукупністю установ, організацій, державних інститутів та комерційних підприємств, які забезпечують взаємовідносини виробників зі споживачами, а також нормальне функціонування товарного та інших ринків. Розвинена належним чином ринкова інфраструктура дозволяє оперативно відреагувати на тимчасову нестачу товарів чи послуг через біржі, оптово-продовольчі ринки, інформаційні, сервісні, банківські, страхові та інші послуги та задовольнити потреби споживачів. П. Самуельсон зазначав, що, направляючи кошти в інфраструктуру, держава, з одного боку, сприяє розвитку економічного становища підприємців, знімаючи з них необхідність створення і підтримки низькорентабельних або збиткових інфраструктурних об'єктів, а з іншого – покращує умови функціонування основних галузей економіки. Він зазначає також, що держава повинна забезпечувати зростання витрат на інфраструктуру.

туру у зв'язку з тим, що вони є критичним фактором, що обумовлює нормальне функціонування суспільства [7]. Інакше кажучи, низько розвинена ринкова інфраструктура в Україні в цілому та на сільських територіях зокрема виступає стримуючим фактором розвитку підприємництва, тому вирішення проблеми розвитку останнього означає сприяння розбудови мережі інфраструктурних об'єктів ринкового спрямування. Слід, зокрема, зауважити, що низький рівень розвитку фінансової складової інфраструктури ринку обмежує перспективи залучення інвестиційних та кредитних ресурсів у розвиток сільського підприємництва, а такі ресурси є критично важливими для розвитку підприємницької діяльності серед сільського населення.

Інформація в умовах стрімкої змінності зовнішнього середовища має особливе значення для розвитку сільського підприємництва, адже вона є не тільки передумовою а й важливим ресурсом, що визначає фактори виробництва та спрямованість усього суспільного розвитку. З точки зору інформаційного забезпечення специфіка сільського підприємництва полягає в тому, що державні установи не в змозі проводити роз'яснювальну роботу в кожному селі, кожній громаді про заходи з реалізації державної політики у сфері підприємництва, нормативно-правові акти, державні програми на підтримку розвитку села. Створені з цією метою дорадчі служби – професійні організації, що забезпечують сільських товаровиробників інформацією про технології виробництва, менеджмент, маркетинг, право та ін. – в рамках реалізації своїх соціальних функцій можуть підвищувати рівень фахових знань потенційних підприємців, особливо у сфері агробізнесу. Крім того, вони можуть також займатися питаннями, які не пов'язані із сільським господарством, зокрема, якщо вони вбачають в цьому можливість отримання прибутку: наприклад, консультації органу місцевого самоврядування з питань утримання заповідників, парків, зон відпочинку, закладів культури, громадського харчування, інших місць громадського використання, створення та діяльності комунальних підприємств, товариств власників житла тощо [8]. Проте, нерозвиненість мережі дорадчих служб через територіальну віддаленість від користувачів їх послуг, на жаль, не забезпечує очікуваного позитивного впливу на реалізацію інформаційних потреб сільських підприємців.

Одним із нагальних питань становлення ринкового типу господарювання залишається недостатній рівень фінансового забезпечення сільського підприємництва. Нині ситуація з можливостями доступу до отримання кредитів не відрізняється від інших галузей економіки України. Сільські підприємці багато працюють, але позбавлені доступу до кредитних ресурсів, які дали б змогу створити надійну матеріальну базу та розвиватися з вищими темпами. Однією з основних проблем підприємницької діяльності у сфері кредитування є обмежені кредитні ресурси кредитних установ, які можуть бути надані позичальникам під заставу майна чи оборотний капітал. Підприємницька діяльність, зокрема і на селі, є доволі капіталомісткою, а тому не в змозі нормально функціонувати та розвиватися без зовнішньої допомоги (банків, кредитних спілок й інших кредитних установ). Ці додаткові фінансові ресурси, отримані за допомогою короткострокових кредитів, є необхідними для ведення операційної діяльності і здійснення поточних платежів. Реальний стан речей засвідчує, що можливість кредитування сільських підприємців досить обмежені, адже розроблені кредитними спілками програми кредитування сільського населення, які включають у себе «індивідуальне кредитування» та «кредитування господарств», є малопоширеними та малодоступними. Надання ж кредитних коштів банківськими установами здійснюється

без урахування специфіки та особливостей підприємницької діяльності в умовах сільського економічного простору, тобто на загальних умовах.

З огляду на зазначене необхідно підкреслити, що потреба в лізингу, особливо серед суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному секторі, стоїть дуже гостро. Лізинг виступає формою інвестування капіталу у вигляді довгострокової оренди майна, умови якого обумовлені лізинговою угодою. Лізинг дозволяє сільським підприємцям отримувати в комерційних банках і лізингових компаніях за визначену орендну плату в довгострокове користування широкий перелік основних засобів: виробничі будівлі і споруди, транспортні засоби, земельні ділянки, природні об'єкти та інше, що зумовлене браком коштів на здійснення чи започаткування підприємницької діяльності. Останніми роками комерційні банки, відчувши на практиці переваги лізингових операцій перед звичайним кредитуванням, починають активно долучатися до такої діяльності. Практика застосування підприємцями лізингових послуг за допомогою довгострокової оренди дасть змогу досягти високих результатів у господарюванні. Однак попри всі позитивні моменти лізинг залишається недоступним для більшості господарств, адже лізингові компанії є нечисленними, малопотужними та не володіють повною мірою технікою лізингування, а низька кредитоспроможність лізингодавців (несвоєчасність виплат лізингових платежів) не створює сприятливого середовища для їх розвитку. Свою роль також відіграють брак досвіду і недосконалість законодавчої бази.

У забезпеченні успішного функціонування сільського підприємництва виняткове значення має державна підтримка. Окремі країни вже мають налагоджену систему державної підтримки цього сектору економіки, проте в Україні вона перебуває на стадії становлення. Так, практично відсутня майнова підтримка сільського підприємництва, що передбачала б надання у розпорядження державних та комунальних земельних ділянок, устаткування, фондів нежитлових приміщень тощо; має місце незадовільне законодавче забезпечення та захист прав власності селян на землю і майно; недостатній рівень фінансової підтримки підприємницької діяльності та соціальної сфери села, неналагоджена робота інформаційно-консультаційного обслуговування, малодієві програми розвитку та підтримки підприємництва при обласних та районних адміністраціях, проекти регіональних програм розвитку малого підприємництва і ряд інших недоліків, що стримують прогрес підприємницької діяльності на селі.

Формування та розвиток підприємництва значною мірою залежать від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію. Правове регулювання має здійснюватися великою кількістю нормативно-правових актів загального і спеціального характеру. Натомість в Україні спостерігається уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємництва, що вказує на недостатність і недосконалість нормативно-правової бази у сфері підприємництва. Формування правової бази підприємництва є найголовнішою передумовою його становлення та розвитку, проте на даному етапі її побудови існують такі недоліки, як відсутність єдиної законодавчої стратегії розвитку підприємництва; неоднозначність, нестабільність і суперечливість чинної нормативно-правової бази розвитку підприємництва; практично неіснуючий характер багатьох правових актів, дуже низька виконавча дисципліна дотримання нормативно-правових документів; наявність у законодавстві багатьох нечітких норм, які за бажанням можна піддати протилежному трактуванню; необґрунтованість законодавчих обмежень та вимог, які містяться в окремих нормативно-правових актах [9].

Негативно впливає на розвиток бізнесу, в тому числі, на селі, діюча податкова система, оскільки їй притаманні недосконалість, суперечливість окремих податкових норм, що стримують діяльність підприємців. В загальній системі оподаткування незручності створює необхідність ведення податкового обліку за всіма видами податків, спрощена ж система оподаткування при сплаті єдиного податку накладає обмеження в обсягах валового доходу, кількості найманих працівників, номенклатури асортименту товарів та унеможливорює паралельну роботу за спеціальним торговим патентом.

Важливим та водночас недостатньо дослідженим чинником, що впливає на розвиток сільського підприємництва, виступає гендерна нерівність. Зазвичай прийнято не виділяти гендерну рівність в окрему сферу практичної діяльності, а натомість досягати цієї мети її подолання через гендерне інтегрування, розуміючи його в якнайширшому значенні. Для цього потрібні як сформульовані декларативні наміри, так і чіткі критерії, які сприятимуть здійсненню цих намірів. Політична воля інтегрування у гендерній площині – це політичне прагнення перегляду існуючих гендерних стосунків, а також структур, процесів і політик, що підтримують гендерну нерівність. Важливим є закріплення цієї політичної волі кроками на відповідному рівні. Так, якщо в програмі робляться практичні кроки в цьому напрямку, то відповідальність за здійснення гендерного інтегрування має покладатися на осіб чи структури, які мають реальний вплив на процеси прийняття рішень. Інакше ці кроки залишаться формальними або взагалі будуть заблоковані [10]. Саме це зумовлює необхідність гендерного інтегрування, спрямованого на забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок, незалежно від статі, соціального розвитку суспільства та економічного зростання держави на основі ефективного використання людського потенціалу. Візуалізація проблеми гендерної рівності полягає у відсутності можливості рівного доступу до економічних ресурсів, що формує відмінності в розподілі доходів чоловіків і жінок, незважаючи на високий рівень економічної активності і зайнятості серед жіночого населення, професійну та кваліфікаційну відповідність, а також невраховувану частину доходів, здебільшого виконувану жінками, пов'язану з виконанням неоплачуваної роботи в домашньому господарстві та піклуванням про членів родини.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в ринкових умовах для здійснення підприємницької діяльності на селі існує ряд факторів, одні з яких виступають в ролі стимулюючих, інші – стримуючих розвиток сільського підприємництва. Активізація стимулюючих факторів сприятиме соціально-економічному відродженню сільських територій, фінансовому забезпеченню функціонування соціальних об'єктів, розвитку інфраструктури ринку, посилить підприємницькі ініціативи за рахунок повного використання принад сільських територій. Відповідно, створення гендерно чутливого середовища стане основою для реалізації прагнень у професійній самореалізації за рахунок підприємництва, забезпечить рівність прав та можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, просуванні по службі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці, провадженні підприємницької діяльності. Подолання стримуючих факторів потребує формування повноцінного лізингового ринку, створення сільських кредитних спілок, що дасть змогу покращити рівень життя сільського населення шляхом вільного отримання «кредиту в натуральній формі», тобто купівлі техніки, оренди будівель, споруд та землі для ведення підприємництва; реформування кредитних відносин з метою забезпечення сільського населення фінансовими ресурсами; рівного доступу до

економічних ресурсів та змін менталітету сільських жителів щодо участі жінок в економічних процесах. Саме тому подальше дослідження розвитку сільського підприємництва слід розглядати в контексті взаємопов'язаного впливу усіх його детермінантів.

Список використаних джерел

1. Хизрич Р. Предпринимательство, или как завести собственное дело и добиться успеха. / Р. Хизрич. – М.: Питерс.–М., 1991.
2. Господарський кодекс України. – Х. : ПП «ІГВІНІ», 2008. – 232 с.
3. Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2010 році / Держ. ком. статистики України – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/gdn/nttk/soc_dom_2010.zip.
4. Amenities and rural development: theory, methods and public policy / ed. by Gary P. Green, Steven C. Deller, David W. Marcouiller. – 2005.
5. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – С. 216.
6. Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання / Держ. ком. статистики України, [1998-2011]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Самуельсон П. Э. Экономика : пер. с англ. / П. Э. Самуельсон, В. Д. Нордхаус. 18-е изд. М.; СПб.; К.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. 1360 с.
8. Корінець Р. Я. Сільськогосподарське дорадництво: запитання та відповіді / Р. Я. Корінець; Інститут сільського розвитку. – К., 2003. – Режим доступу : http://www.icr.org.ua/files/33_2_broshura.pdf.
9. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. / З. С. Варналій ; 3-тє вид., стер. – К. : Тов-во «Знання»; КОО, 2005. – 302 с.
10. Інструменти інтегрування концепції соціально-гендерної рівності в роботу органів місцевої влади / Український Жіночий Фонд. – Режим доступу : <http://www.uwf.kiev.ua>.

Скиба Т. В. Детермінанти розвитку сільського підприємництва.

Обобщены теоретико-методологические подходы к трактовке содержания понятия «сельское предпринимательство». Проанализированы детерминанты развития сельского предпринимательства и определена целесообразность разграничения стимулирующих и сдерживающих факторов процесса его развития.

Ключевые слова: предпринимательство, сельское предпринимательство, сельские территории, детерминанты развития сельского предпринимательства.

Skyba T. V. Determinants of Rural Business Development.

Theoretical and methodological approaches to the interpretation of the notion «rural entrepreneurship» are generalized. Agriculture development determinants are analyzed and the expedience of delimitation of stimulative as well as restrictive factors of its development is identified.

Key words: businesses, rural businesses, rural areas, determinants of rural entrepreneurship.

Надійшло 23.01.2012 р.